

به نام خداوند جان و خرد

شکل‌گیری ارجاع در متون

(با بررسی پنج داستان از کتاب دوبلینی‌ها)

سامیه نظری

انتشارات تیرگان

سرشت‌نامه: نظری، سامیه.

عنوان و پدیدآور: شکل‌گیری ارجاع در متون (یا بررسی پنج داستان از کتاب

دوبلینی‌ها) // تألیف: سامیه نظری

مشخصات نشر: تهران: تیرگان، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۱۲۶ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۰۲۶-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: قیفا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: جویس، جیمز، ۱۸۸۲-۱۹۴۱ م. / دوبلینی‌ها - نقد و تفسیر

موضوع: دلالت (زبان‌شناسی)

موضوع: معنی‌شناسی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۱۹۲۵۹۳ ج/PZ۲

رده‌بندی دیویی: ۸۲۲/۹۱۲ شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۷۷۵۳۲

انتشارات تیرگان

تهران، صندوق پستی: ۱۱۴-۱۷۱۸۵، تلفن: ۸۸۸۱۳۰۵۹ و ۹۱۲۶۱۱۵۱۲

Email: tati_pub@yahoo.com / www.tirganpub.ir

شکل‌گیری ارجاع در متون

(یا بررسی پنج داستان از کتاب دوبلینی‌ها)

مؤلف: سامیه نظری

طراح جلد: مریم میرحسینی مطلق

لیتوگرافی: صدف • چاپ‌خانه مهارت • صحافی: مهرگان

نوبت چاپ نخست: ۱۳۹۳ • شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان • شماره نشر: ۲۳۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۴-۰۲۶-۱ ISBN: 978-600-324-026-1

فهرست مطالب

۷	مقدمه
	فصل اول: ملاحظات نظری
۱۱	انسجام و انواع آن
۱۵	انسجام دستوری
۱۵	ارجاع
۱۶	جانشینی
۱۶	حذف
۱۷	انسجام واژگانی
۱۷	تکرار
۱۷	با هم آبی
۱۷	انسجام پیوندی
۱۸	افزایشی
۱۸	سببی
۱۹	زمانی
۱۹	تقابلی
۲۰	انواع نقش نماهای پیوندی
۲۱	جایگاه انسجام در نظام زبان
۲۲	روابط انسجامی
۲۲	جایگزینی

۲۳		انواع جایگزینی
۲۳		جایگزینی اسمی
۲۳		جایگزین بندی
۲۴		حذف
۲۵		حروف ربط
۲۷		انسجام واژگانی
۲۸		ارجاع
۳۱		عبارات ارجاعی: فرآیند کاربرد شناختی در کلام
۳۵		متن و بافت در کلام
۳۷		متن
۳۹		بافت
۴۱		معنا شناسی
۴۲		معنا درون زبانی و معنا برون زبانی
۴۳		دلالت برون زبانی و دلالت درون زبانی
۴۴		دلالت مصداقی
۴۵		انواع دلالت مصداقی
۴۷		دلالت مفهومی

فصل دوم: توصیف، تحلیل و بررسی متون

۵۲		بررسی بسامد و ساخت الگوهای مقولات ارجاعی در متون
۵۲		متن یک: داستان counter part اثر جیمز جویس
۵۴		متن دوم: هم‌پالکی‌ها، ترجمه پرویز داریوش
۵۹		متن سوم: همتایان، ترجمه محمدعلی صفریان
۷۷		تحلیل داده‌ها
۷۷		مقایسه نحوه توزیع الگوهای مقولات ارجاعی در متن انگلیسی با ترجمه داریوش
۷۷		مقایسه نحوه توزیع الگوهای مقولات ارجاعی مقایسه متن انگلیسی با ترجمه صفریان
۷۹		

فهرست ❖ ۵

۸۰	مقایسه نحوه توزیع الگوهای مقولات ارجاعی: مقایسه دو متن ترجمه فارسی با یکدیگر
۸۱	مقایسه نحوه توزیع الگوهای مقولات ارجاعی در دو متن ترجمه فارسی با متن انگلیسی
۸۲	نمودار مقایسه‌ای مقولات ارجاعی در داستان counterpart
۹۶	مبحثی درباره ارجاع و ارائه آمار توصیفی کلی
۹۶	ارجاع شخصی
۹۹	ارجاع اشاره‌ای
۱۰۰	ارجاع مقایسه‌ای
۱۰۱	کاربردهای عبارات ارجاعی
۱۰۲	آمار توصیفی کلی
۱۰۵	توصیف و آزمون آماری ارتباط بین نویسنده و میزان به کارگیری انواع مقولات ارجاعی
۱۰۷	آزمون و توصیف ارتباط بین نویسنده، مترجم و موقعیت
۱۰۹	توصیف و آزمون ارتباط بین نویسنده، مترجم و نوع مرجع
۱۱۱	توصیف و آزمون ارتباط بین داستان و ارجاع
۱۱۳	توصیف و آزمون ارتباط بین داستان و مرجع
۱۱۴	توصیف و آزمون ارتباط بین داستان و موقعیت
۱۱۶	جمع‌بندی
۱۱۷	واژه‌نامه
۱۱۷	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۱۲۰	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۱۲۳	منابع و مآخذ

مقدمه

زبان‌شناسان با توجه به حوزه‌های مطالعاتی خود (آوا، تکواژ و دستور) از منظر خاصی به متن زبان (اعم از گفتاری و نوشتاری) پرداخته‌اند، این حوزه‌ها از یکدیگر تفکیک شده، هر کدام جلوه و ظهور خاصی از زبان را مورد مطالعه قرار داده‌اند. در این میان مباحث مربوط به ترجمه از منظر زبانشناسی اهمیت ویژه‌ای دارد. دلیل عمده‌ی این ادعا این است که مطالعات ترجمه، افزون بر پرداختن به سه حوزه زبانی مذکور، از منطری ویژه و متفاوت با سه حوزه واج‌شناسی دستور و معناشناسی، به زبان می‌پردازد. بدین معنا که مطالعات ترجمه از منطری بالاتر به زبان می‌نگرد به نحوی که به ظاهر، هر سه حوزه مذکور ذیل آن می‌گنجد. نکته مهم اینجاست که این حوزه (به ویژه بخش دستور و معنی‌شناسی) در ترجمه در درون یک نظام و در پیوند با یکدیگر مورد مطالعه قرار می‌گیرند. این طرز نگاه نیز اصول، مقدمات و ابزار خاص خود را می‌طلبد.

می‌توان به یک متن ترجمه از منظرهای معناشناختی و نحوی نگاه کرد و با استفاده از دست‌آوردهای این حوزه‌ها، به بحث درباره‌ی ترجمه پرداخت. در این پایان‌نامه قصد بر این است تا با

نگاهی فرائر، یعنی از منظر متن^۱ - به عنوان شبکه معنایی متشکل از پیوندهای معنایی و روش تحلیل متن - به شکل‌گیری انسجام در متن پردازد. لازم به ذکر است که انسجام به صورت‌های مختلفی در متن شکل می‌گیرد. از جمله این روش‌ها بحث ارجاع^۲ و نقش آن در انسجام متن و نیز کمک به روشن شدن مسائل سبک شناختی در مطالعات تطبیقی ترجمه است.

ارجاع در انواع گوناگون خود، چه در زبانشناسی صوری و چه در زبانشناسی نقشی مورد بررسی‌های گسترده قرار گرفته است و از آنچنان اهمیتی برخوردار است که مانند بسیاری از تعبیرات دیگر در مباحث ترجمه، منطق، معناشناسی، دستور، تحلیل متن و مانند آن به معانی مختلف به کار برده شده است. لاینز (۱۹۸۱: ۷۲) تعریفی از ارجاع به شرح زیر ارائه می‌دهد:

ارجاع عبارت است از رابطه‌ای که بین تعبیرات زبانی (یعنی اسامی و گزاره‌ها) از یک سو و اشیاء یا صفات ملموس مورد اشاره از طرف دیگر برقرار می‌شود.

هارفورد و دیگران (۲۰۰۷: ۲۶) ارجاع را رابطه بین عناصر زبانی، نظیر واژه، جمله و غیره از یک سو، و تجربیات غیر زبانی جهان خارج از سوی دیگر، می‌دانند. پالم (۱۹۷۴: ۶۱) مصداق و روابط ارجاعی را عنصر اساسی مطالعات معناشناسی می‌نامد. وی می‌نویسد

1. Text

2. Reference

"ما دو گونه معناشناسی داریم، یکی به ساخت معنایی می‌پردازد و دیگری معنا را بر حسب تجربیات غیر زبانی جهان خارج مورد بررسی قرار می‌دهد" (همان، ۶۷). اهمیت این موضوع هنگامی آشکار می‌شود که بدانیم در زبان اصطلاحاتی وجود دارند که به کمک اصطلاحات دیگر قابل توصیف نیستند تنها بر حسب رویدادهای پیرامون ما تفسیر پذیرند. شاخص‌ها^۱ مانند ضمائر (من، تو و غیره)، ضمائر یا صفات اشاره (این، آن) و قیود زمان (حالا، فردا)، از جمله مهم‌ترین این واژه‌ها هستند. زیرا این کلمات نمی‌توانند به کمک عبارات یا صورت‌های دیگری که نشان دهنده جهان واقعی، زمان یا شنونده و گوینده هستند، تفسیر شوند. کرور (۲۰۰۰: ۳۰۵) معتقد است که یک نظریه معنایی که صرفاً بر مبنای مفهوم و روابط درون زبانی استوار باشد، در اصول هم نمی‌تواند به مبحثی همچون شاخص‌ها و عبارات ارجاعی^۲ بپردازد و تنها آن نظریه‌ای که رابطه میان زبان و جهان خارج را بپذیرد، قادر به چنین کاری خواهد بود.

افزون بر رویکردهای معناشناختی، در رویکرد نقشی و کاربردی نیز به مسئله ارجاع پرداخته شده است. هالیدی و حسن (۱۹۷۶: ۴۵) ارجاع را در زبان انگلیسی شامل ضمائر (به‌ویژه ضمیر سوم شخص) ادات اشاره، حرف تعریف و صیغه‌های تفضیلی می‌دانند و آن را یکی از پنج عامل عمده ایجاد انسجام در متن می‌دانند. در این تحقیق با استفاده از رویکرد هالیدی به مبحث ارجاع پرداخته شده است.

1. Deictics

2. Referential expressions